

Nieznane synody dawnej diecezji krakowskiej wieku XVI i XVII

I. Uwagi wstępne

Dotychczas opublikowane zestawienia synodów dawnej diecezji krakowskiej przez Załuskiego¹, Fabisza², Z. Chodyńskiego³, Polkowskiego⁴, St. Chodyńskiego⁵, Kakowskiego⁶ nie podają poza jedynym synodem wiślickim z 1547 r. ani jednego synodu odprawionego w tej diecezji w pierwszej połowie XVI w. Na to dziwne zjawisko w porównaniu z żywym ruchem synodalnym w innych diecezjach polskich w okresie reformacji zwrócili uwagę Abraham⁷, Kutrzeba⁸ i Sawicki⁹, wyciągając pesymi-

---

¹ *Conspectus Novae Collectionis Legum Ecclesiasticarum Poloniae*. Varsoviae, 1744, 11—12. Autor podaje cyfrę 8 synodów.

² *Wiadomość o synodach prowincjonalnych i diecezjalnych gnieźnieńskich i o prawach Kościoła polskiego*. Wyd. 2. Kępno 1861, 290—2; — na 18 synodów.

³ *Krakowskie biskupstwo*, artykuł w *Encyklopedii Kościelnej* X. M. Nowodworskiego, Warszawa, 1878, XI, 386—7; przyjmuje 38 synodów.

⁴ Wykaz 42 synodów podanych przez Kakowskiego; powołuje się nań Ulanowski w pracy: *Kilka uwag o statutach synodów diecezjalnych krakowskich w XIV i XV stuleciu*. (Archiwum Kom. Hist. V/1888/2).

⁵ *Synody Kościoła polskiego*, artykuł w *Encyklopedii Kościelnej* X. M. Nowodworskiego, Warszawa 1904, XXVIII, przyjmuje cyfrę Polkowskiego.

⁶ *Synody Kościoła katol. w Polsce*, artykuł w *Podręcznej Encyklopedii Kościelnej*. Warszawa 1913, t XXVII—XXXVIII, 323; — podaje 42.

⁷ Referat pt. *Stan ustawodawstwa Kościoła polskiego w chwili wybuchu reformacji* w *Pamiętniku Historyczno-literackim imienia M. Reya* dnia 1—4 lipca 1906 r., Kraków 1910, 149

styczny wniosek o ubóstwie ustawodawstwa synodalnego w tejże diecezji. Wprawdzie późniejsze badania przeprowadzone przy opracowywaniu innych zagadnień przez Gołąbą¹⁰, Rybusa¹¹, Sawickiego¹², zdołały tę białą plamę częściowo zapęłnić trzema nowymi odkrytymi przez nich synodami w r. 1525, 1502, 1509, niemniej nie wyczerpały naszego zagadnienia całkowicie. Przyczyn tychże braków w historii synodów diecezji krakowskiej należy szukać po stronie samych pracowników naukowych w fakcie niezastosowania przez nich postulatów, wysuniętych przy tego rodzaju pracy badawczej przez Abrahama¹³, Polkowskiego¹⁴ i Ulanowskiego¹⁵.

W poszukiwaniach naszych mających na względzie przygotowanie materiału do przyszłego opracowania historii synodów krakowskich, wykorzystując wskazówki powołanych wyżej uczonych, zdołaliśmy odkryć 8 (względnie 6) nowych synodów, nieznanych dotąd nauce polskiej. Podanie zebranych wiadomości, odnoszących się do wspomnianych synodów, z których 3 zostały odprawione za bpa P. Tomickiego w latach: 1524, 1527, 1530, I za J. Latałskiego w 1527 r., I za P. Gamrata w 1542 r., I za administratora Ł. Podoskiego w 1577 r. i wreszcie dwa (należy je raczej uważać za zjazdy duchowieństwa)

⁸ *Historia źródeł dawnego prawa polskiego*. Lwów—Kraków 1926, II, 129.

⁹ *Statuty synodalne krakowskie biskupa Jana Konarskiego z 1509 r.* (Studia i materiały do historii ustaw. syn. w Polsce nr 8) Kraków, 1945, 24.

¹⁰ *Starania Polski o sobór powszechny i reformę Kościoła za pontyfikatu Klemensa VII (1523—1534)*. Kraków, 1911, 191—202.

¹¹ *Królewicz Kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński* (Studia historico - ecclesiastica, 2) Warszawa 1935, 145 nn.

¹² *Statuty synodalne...* 31 nn. Odkrywca faktyczny K. Piekarski.

¹³ *Stan ustawodawstwa Kościoła polskiego...* 150—1.

¹⁴ *Pamiętnik pierwszego zjazdu historycznego polskiego im. J. Długosza odbytego w Krakowie w czterechsetną rocznicę jego śmierci*. (Wyd. Kom. Hist. Ak. Um. w Krakowie, t. 20). Kraków 1881, 129.

¹⁵ *O pracach przygotowawczych do Historii Prawa Kanonicznego w Polsce*. Kraków, 1887, 4—5.

w 1612 i 1613 r. za P. Tylickiego, stanowi cel niniejszego artykułu.

II. Odkryte synody krakowskie

A. Synod z 2. XII. 1524 r.

Lakoniczną wzmiankę o odprawieniu synodu krakowskiego w dniu 2. XII. 1524 r., pierwszego synodu za bpa P. Tomickiego¹⁶, znajdujemy w zapiskach Biema¹⁷ w słowach: „fuit synodus Cracoviae“. Tym samym upada twierdzenie Gołąba¹⁸, powtórzone za nim przez Sawickiego¹⁹ o synodzie krakowskim, odbytym z końcem maja lub początkiem czerwca 1525 r. przed synodem prowincjonalnym piotrkowskim z 26. VI. 1525 r. Zdanie Gołąba, dla uzasadnienia którego autor przeprowadził szczegółową analizę odkrytej przez siebie w Archiwum XX. Czartoryskich w Krakowie Instrukcji kapituły krakowskiej dla jej pełnomocników na synod prowinc. w 1525 r., sporządzonej prawdopodobnie w okresie od początku maja do początku czerwca 1525 r., nie może się utrzymać dla następujących danych²⁰.

---

¹⁶ Życiorysy Tomickiego u Korytkowskiego, *Pralaci i Kanonicy kapituły metropolitalnej gnieźnieńskiej*. Gniezno 1883, IV, 95—117. — Współczesny życiorys z 1536 r. w *Catalogus Episcoporum Cracoviensium* f. LX—LXXIV (Arch. Kap. Krak.); por. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej*. Cz. I *Kodexa Rękopiśmienne*. W Krakowie 1884, 134. — Rządy sprawował od 6. IV. 1524 r. do 29. X. 1535 r. (por. *Acta Cap. Crac.* III, 1524—1543) f. 2; — *Catalogus*. f. LXXIII v.

¹⁷ Tak je określa Barycz w *Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935, 5. przyp. I. Chodzi tu o Inkun. Bibl. Jagiell. 2967. *Stoefflerinus*, *Almanach Nova 1499—1531*. Ulmae, 1499.

¹⁸ *Starania Polski...* 78.

¹⁹ *Statuty synodalne...* 26.

²⁰ Tytuł teje brzmi: *Instructio data Nuntiis Capituli Cracoviensis ad Synodum Provincialem Lanciensem*, kopia z XVIII w., Arch. XX. Czart. 256 nr 4(6), podana u Gołąba, *Starania Polski...*, 198—202. Tamże, 193.

Data podana przez Biema znajduje bowiem poparcie zarówno w treści samej Instrukcji jak i w współczesnych wypadkach, towarzyszących odprawieniu wspomnianego synodu. Zawiera ona szereg postulatów pod adresem Stolicy Ap., wysuniętych przez synod krakowski (na którym wspomniana Instrukcja się opiera) w związku z projektowanym soborem przez Klemensa VII dla zapobieżenia reformacji, na który zapraszał delegatów z Polski, wysyłając do króla Zygmunta i Łaskiego swe *breve* przez nuncjusza Puglioni'ego. Zostały one przesłane w sierpniu z Budy, a król otrzymał je po swym powrocie do Krakowa 2. XI. 1524 r. z Sandomierza, gdzie bawił w sprawie obrony kraju przed najazdem Tatarów i Turków²¹. Odpowiedział, że zajmie się sprawami kościelnymi na najbliższym sejmie, który zamierza zwołać na 21. XII. do Piotrkowa. *Breve* znalazło się w rękach Tomickiego, bpa i podkanclerzego, który mógł zapoznać z nim swą kapitułę już na synodzie w 1524 r. zwołanym przed proponowanym przez prymasa synodem prow. w okresie przed sejmem w Piotrkowie. O ten synod zabiegał król w listach do prymasa już we wrześniu dla obmyślenia na nim zasiłku od duchowieństwa na obronę państwa²². Łaski wysłał swego posła, J. Myszkowskiego, kan. gnieźn. do Rzymu już w styczniu 1525 r., podając mu cel poselstwa w liście z 8. XII. 1524 r. Możliwe więc, że wcześniej porozumiał się z biskupami i kapitułami w tej sprawie, którą ci omówili na synodach diecezjalnych wcześniej odprawionych. Zanim do Krakowa nadeszło pismo Łaskiego, odwołujące synod prow. w grudniu 1524 r., do czego najbardziej przyczynił się sam Tomicki, przeciwny opodatkowaniu dóbr duchownych, czego domagała się szlachta na zjeździe pod Lwowem w 1524 r.²³, mógł biskup dla zbadania stano-

²¹ Gołąb, *Starania Polski...* 15—16, 20—1.

²² Gołąb, *Starania Polski...* 57—8, przyp. 3 na 58; — Konopczyński, *Chronologia Sejmów Polskich 1493—1793*. (Archiwum Kom. Hist., Seria 2, t. IV, Nr 3). Kraków 1948, nr 35 (135).

²³ Gołąb, *Starania Polski...* 27—8. To przeciwne stanowisko Tomickiego uwydatniło się już w 1522 r., kiedy utracił zwołanie synodu prow., nie chcąc wtajemniczać szlachtę w stan majątku i przywilejów

wiska kapituły i kleru w odnośnych sprawach odprawić synod z początkiem grudnia, by mieć materiał na synod prow. i sejm grudniowy piotrkowski.

Za odprawieniem synodu diec. pod datą podaną przez Biema przemawia i to, iż w Instrukcji zamieszczono protest kleru przeciw zwolnieniu Akademii Krak. od płacenia kontrybucji, co miało miejsce na kapitule w dniu 4. XI. 1524 r. w obecności Tomickiego²⁴. Pozostawał on w związku z projektem kontrybucji duchowieństwa, rozgoryczonego nie tylko na Akademię, ale i na kler wschodnich diecezyj, wymawiający się od udziału w ponoszeniu ciężarów na rzecz państwa, mimo, że ich obszary uległy wskutek najazdów tatarskich w 1524 r. największemu zniszczeniu²⁵. Że zaś w Instrukcji znajduje się wzmianka o skardze kleru na biskupów za przedwczesną zgodę na retaksację dóbr duchownych, co mogło nastąpić dopiero na sejmie piotrkowskim 12. II. 1525 r., a kapituła krakowska wyznaczyła delegatów do jej przeprowadzenia w dniu 4. VI. 1525 r.²⁶, nie wynika z tego, by i Synod musiał odbyć się w 1525 r. Sporządzenie Instrukcji mogło nastąpić po sejmie piotrkowskim z 1525 r. w związku z mającym się odbyć synodem prow. w czerwcu, a odprawienie Synodu z przyczyn powołanych wyżej, wcześniej. Zresztą i sam autor nie upiera się stanowczo przy dacie projektowanej przez siebie, skoro wyraźnie zaznacza, iż może się znaleźć wzmianka w aktach sądowych czy w listach z tego czasu, pozwalająca na określe-

---

duchowieństwa. Por. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*. Warszawa 1936, 1, 50; — Ohanowicz, *Ciężary państwowe duchowieństwa w Polsce w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*. (Studia nad historią prawa polskiego, III). Lwów, 1911, 51; — Gołąb, *Starania Polski...* 63. Do charakterystyki ówczesnej polityki polskiej (udziału w niej Tomickiego), por. Pocięcha, *Królowa Bona, 1494—1557, Czasy i ludzie Odrodzenia* (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk), Poznań, 1949, II, 107 nn.

²⁴ Acta Cap. Crac. III, f. 7.

²⁵ Gołąb, *Starania Polski...* 201; — Pocięcha, *Królowa Bona*, II 117—8 podaje te najazdy na czerwiec i lipiec 1524 r.; — Por. Wojciechowski, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1946, 149.

²⁶ Gołąb, *Starania Polski...* Por. Acta Cap. Crac. III, f. 11.

nie ściśle miejsca i daty tegoż synodu²⁷. Ponieważ ta data się odnalazła w zapiskach Biema, więc na podstawie omówionych okoliczności uważamy ją za prawdziwą, tym bardziej, że poręcza ją poważny autorytet rektora Akademii, wybitnego matematyka w tym wieku w Europie, autora dzieła o projektowanej przez Leona X reformie kalendarza juliańskiego, Marcina Biema²⁸.

Stąd też przypuszczenie Fijałka²⁹, jakoby synod z 2. XII. 1524 należało raczej odnieść do zgromadzenia episkopatu w Krakowie w drugiej połowie maja lub czerwca 1524 r., nie może również być wzięte pod uwagę z racji odmiennego zakresu spraw omawianych na tej konferencji i na synodzie³⁰. Jakie to były sprawy, a tym samym jaki zakres obrad synodalnych, można się zorientować na podstawie analizy powyższej Instrukcji kapitulnej, przeprowadzonej szczegółowo przez Gołąba³¹.

B. Synod z 13. VI. 1527 r.

Drugi swój synod diecezjalny odprawił prawdopodobnie bp Tomicki w czwartek po Ziel. Świątach 1527 r. Wprawdzie data okólnika zwołującego kler diecezjalny na wspomniany synod nie jest nam dokładnie znana, podobnie jak i data samego synodu, ale przy zestawieniu materiału obrad synodu krakowskiego, o którym wzmiankuje ogólnie wspomniany okólnik³², z tematem obrad synodu prow. zwołanego przez pry-

³⁰ Gołąb, *Starania Polski...* 67, 70. Poruszano wyłącznie sprawy

³¹ *Starania Polski...* 80—6.

gnieźnieńscy... Poznań, 1888, II, 675 nie zna odnośnej narady. Wzmiankuje tylko o zebraniu episkopatu w dniu 9. IV. 1925 r.

herezji i środków walki z nią. — Korytkowski, *Arcybiskupi i Zebrzydowskiego*. Omawia jego znaczenie Fijałek (por. Teki Fijałka w zbiorach P. A. U.).

³² Okólnik Tomickiego zawarty w Ręk. 2931, f. 41—41 v — Bibl. Jagiell., który stanowi Formularz prawny jakiegoś notariusza Konsystorza Krakowskiego z czasów Tomickiego, Gamrata, Maciejowskiego

²⁹ Teki Fijałka (w zbiorach P. A. U. w Krakowie).

²⁷ Gołąb, *Starania Polski...* 193.

²⁸ Barycz, *Historia Uniwersytetu...* 261—5.

masa Łaskiego na 3 lipca do Łęczycy³³, da się ustalić dzień rozpoczęcia obrad synodalnych na 13. VI. 1527 r.³⁴

Tomicki zwołuje bowiem swój synod dla obmyślenia środków walki z wzrastającą w siły reformacją, dla obrony przywilejów kościelnych przed wzrastającym w siłę stanem szlacheckim, dopatrując się głównej przyczyny zła w występkach kleru zarówno świeckiego, jak i zakonnego³⁵. Za radą kapituły swej zwołuje synod na podany wyżej termin do Krakowa³⁶. Przeglądając statuty synodu prow. łęczyckiego z 1527 roku, ujęte w trzy główne działy: a) extirpatio heresum et sectae lutheranae, b) morum reformatio, c) contributio³⁷, da się spostrzec zbieżność tychże z nagłówkami synodu Tomickiego, a nawet w redakcji niektórych z nich widzieć wyraźny wpływ Tomickiego. Przemawiało by to za przypuszczeniem, iż były one dyskutowane na synodzie krakowskim, a z kolei weszły w zakres Instrukcji dla posłów kapituły krakowskiej na wspomniany synod prow. Mamy tu na myśli popieranie przez Tomickiego w walce z herezją akcji fundowania i powoływania na stanowiska kaznodziejów przy katedrze, kolegiatach, wybitniejszych kościołach w swej diecezji, wytrawnych teologów³⁸, dla których uzyskał u Kle-

³³ Korytkowski, *Arcybiskupi...* II, 687; — Ulanowski, *Materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce w w. XVI.* (Archiwum Kom. Prawniczej). Kraków, 1895, I, 365—78.

³⁴ Wierzbowski, *Vade mecum*, wyd. 2. Lwów—Warszawa 1926, 144.

³⁵ Tomicki pisze: „...videmus novas ac perniciosas haereses in Ecclia Dei exortas, libertatemque Ecclesiasticam et clerum universum variis modis in dies opprimi et eppugnari, quod non aliunde evenire putamus quam ob eximia et excessus clericorum saecularium et regularium...” Ręk. 2931, f. 41 — Bibl. Jagiell.

³⁶ W aktach Kap. Krak. nie ma żadnej wzmianki o tym synodzie (Acta Cap. Crac. III (1524—43).

³⁷ Ulanowski, *Materiały...* (Archiwum Kom. Prawniczej) I, 365 nn.; — Gołąb, *Starania Polski...* 126—47; Korytkowski, *Arcybiskupi...*, II, 688—91, omawiają szczegółowo treść statutów Łęczyckich.

³⁸ Zatwierdzenie przed synodem z 1527 r. fundacji kaznodziei przy kolegiacie tarnowskiej, kościele św. Szczepana w Krakowie, przyjaźń jego z kaznodziejami Janem Leopolitą Starszym (por. Catalogus... f.

mensa VII, 29. I. 1529 r. zezwolenie na czytanie dzieł Lutra i innych herezjarchów, by mogli skutecznie zwalczać ich błędy z ambony³⁹. Statut 2 synodu prow. łęczyckiego z 1527 r. wyraźnie nawiązuje do tej akcji Tomickiego⁴⁰. Również krakowski biskup, sam wykształcony humanista i mecenas uczonych profesorów języków klasycznych w Akademii Krakowskiej⁴¹ zabiegał o podniesienie poziomu umysłowego swego kleru, co znalazło swój wyraz w statucie 3 synodu łęczyckiego, o lekturze przez kler dzieł Ojców Kościoła, by mógł skutecznie głosić słowo boże i duszpasterzować wśród wiernych⁴². Również walka Tomickiego z kortezaństwem, odnośnie do komulacji beneficjów, o co już otwarcie walczyła szlachta w swej egzekucji praw⁴³, znalazła zapewne swe odbicie na synodzie krakowskim, jak to pośrednio potwierdzają odnośne statuty łęczyckie⁴⁴, zabraniające podobnej komulacji bez dyspensy papieskiej.

Wreszcie ostatni punkt obrad synodu diec. stanowiła najdrażliwsza sprawa płacenia podatków przez duchowieństwo, uchwalonych na sejmach piotrkowskich w 1525 i 1527 r.⁴⁵. Wysokość tychże miała ustalić taksacja dóbr duchownych i świeckich, zgodnie z uchwałami wymienionych sejmów przez

71 v; — Barycz, *Historia Uniwersytetu...*, 186—8), z Marcinem Dober-gastem, słynnym kaznodzieją niemieckim u NMP. w Krakowie (Catalogus. f. LXXI v; — Barycz, *Historia Uniwersytetu*. 54, 101—2.

³⁹ Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, II, nr DIII, (46—3); — Korytkowski, *Pralaci...*, Gniezno, 1883, IV, III.

⁴⁰ Ulanowski, *Materyjały* (Archiwum Kom. Hist.), I, 366.

⁴¹ Barycz, *Historia Uniwersytetu...* 63—7, 88, 155 nn; Catalogus... f. LXXI v.

⁴² Ulanowski, *Materyjały* (Archiwum Kom. Hist.), I, 366—7. Por. Gołąb, *Stanowisko Polski...*, 131—5; — Bukowski, *Dzieje Reformacji w Polsce...* Kraków 1883, I, 515 nn.

⁴³ Catalogus... f. LXXXI; Pocięcha, *Walka sejmowa o przywileje Kościoła w Polsce w latach 1520—1537*. (Reformacja w Polsce, 1922, 182 nn).

⁴⁴ Ulanowski, *Materyjały*. (Archiwum Kom. Hist.), I, 376, statut 11; — Korytkowski, *Arcybiskupi...*, II, 689.

⁴⁵ Ohanowicz, *Ciężary...*, 71, 80; — Konopczyński, *Chronologia...*, nr 35, 37 (135, 136).

mieszane komisje, na które zgody udzielili biskupi⁴⁶. Jakie było stanowisko synodu krakowskiego wobec taksacji i nałożonych podatków? Czy analogicznie przeciwne jak w 1524 r.? Można by tak przypuszczać z uchwały synodu łęczyckiego, ustalającego kontrybucję „duplam cum dimidio“ po raz ostatni według dawnej taksy, z tym, że zapłacą ją najpierw biskupi oraz episkopat wraz z kapitułami lwowskiej prowincji kościelnej, gdyż pieniądze duchowne mają być obrócone na obronę tych dzielnic⁴⁷. Co najważniejsze zastrzeżono się, by episkopat przeprowadził taksację swych dóbr, od czego kler na przyszłość uzależnia swą zgodę na płacenie podatków, nadto, by poselstwo synodalne do króla powiadomiło go o zdecydowanej obronie niezależności duchowieństwa w wymierzaniu wysokości podatku na rzecz państwa⁴⁸, nie godzącego się na uchwalanie tychże przez sejmy.

Wybór kolektorów kontrybucji na diecezję krakowską przez kapitułę w dniu 6. VIII. 1527 r. w osobach St. Borka i T. Roźnowskiego przemawia za udzieleniem zgody przez kler krakowskiej diecezji na podatek na synodzie diecezjalnym⁴⁹, jak i za zwycięstwem postulatu tegoż kleru na odcinku taksacji dóbr biskupich, skoro w 1528 r. kapituła na sesji gen. w dniu 12 maja wybiera na taksatorów kan. Jakuba z Ercieszowa i Ben. Izdbieńskiego⁵⁰. Ostatnia sprawa, tj. opodatkowanie dziesięcin, jak tego domagała się szlachta na sejmach w 1525 i 1527 r., spotkała się z stanowczą odmową nie tylko episkopatu, ale i zapewne całego kleru na synodach diec. i prowincjonalnym⁵¹.

⁴⁶ Ohanowicz, *Ciężary...*, 29; *Volumina Legum*, 1732, I, 471—83.

⁴⁷ Ulanowski, *Materyjały...* (Archiwum Kom. Hist.), I, 372—4, (statuty 17, 30); — Korytkowski, *Arcybiskupi...*, II, 689 nn.

⁴⁸ Ulanowski, *Materyjały...*, I, 376; — Pocięcha, *Walka sejmowa...*, 177; — Ohanowicz, *Ciężary...*, 80; Konopczyński, *Dzieje Polski...*, I, 51.

⁴⁹ Acta Cap. Crac. III, f. 23.

⁵⁰ Tamże, f. 30.

⁵¹ Wojciechowski, *Zygmunt Stary...*, 132, 284. O zdecydowanym stanowisku przeciw opodatkowaniu dziesięcin ze strony Tomickiego, por. pismo jego do kapituły poznańskiej w 1525 r., do Jana

Czy wspomniany synod faktycznie się odbył? Nie znajdujemy potwierdzenia ani w odnośnych aktach kapitulnych krakowskich⁵², ani w innych urzędowych źródłach z tego czasu. Można jedynie w formie przypuszczenia, mającego za sobą duże prawdopodobieństwo, skoro się weźmie pod uwagę gorliwość pasterską Tomickiego, jak i ważność tematu obrad sądzić, iż faktycznie miał miejsce w Krakowie w dniu 13 czerwca 1527 r.

C. Synod z 27. VI. 1530 r.

Ostatni synod P. Tomickiego zwołany został, jak wynika z okólnika wydanego przezeń, na poniedziałek przed świętem św. Piotra i Pawła 1530 r.⁵³, który to dzień w odnośnym roku przypadał na 27. VI.⁵⁴ Do stwierdzenia powyższej daty dochodzi się z treści okólnika synodalnego, w którym biskup opierając się na przepisach prawa powszechnego i partykularnego zwołuje ten synod przed synodem prow., zwołanym przez prymasa Łaskiego na 11. VII. 1530 r. do Piotrkowa⁵⁵. Zwołania synodu prowincjonalnego domagał się sam król, Zygmunt, już w maju tegoż roku w sprawie uchwalenia podatku duchowieństwa na cele obrony państwa, jak świadczy list Tomickiego do Łaskiego z dnia 20 maja 1530 r.⁵⁶ Przypuszczać można, że po uzgodnieniu terminu synodu prow. mógł Tomicki z początkiem czerwca wydać wspomniany okólnik, porozumiewszy się uprzednio ze swą kapitułą w sprawie

---

Chojeńskiego, archidiakona krakowskiego w lutym 1529 r., por. artykuł *Pociechy*, *Chojeński Jan* w *Polskim Słowniku Biograficznym*, Kraków, 1937, II, 396—9, do Mikołaja Bedleńskiego, schol. i wik. gen. krak. *Ohanowicz, Ciężary...*, 17, przyp. 4—5, 18 przyp. 1.

⁵² Jest tam zanotowany jedynie na sesji 21. VI. 1527 r. wybór posłów na synod prow. łęczycki w osobach: Jakuba z Ercieszowa, oficjała i Stan. Borka, kan. krak. doktorów dekretów. (*Acta Cap. Crac.* III, f. 22 v-.

⁵³ Ręk. 2931, f. 77—8 — *Bibl. Jagiell.*

⁵⁴ Wierzbowski, *Vade mecum...*, 136.

⁵⁵ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, I, 721, błędnie podaje datę synodu prow. na 18. VII. Właściwa data u *Ohanowicza, Ciężary...*,

⁵⁶ *Ohanowicz, Ciężary...*, 19 przyp. 2.

swego synodu diecezjalnego⁵⁷, którego zwołania domagały się bardziej nieprzychylnie uchwały dla Kościoła na ostatnim sejmie piotrkowskim w 1529 r.⁵⁸. Posłowie zażądali ponownie opodatkowania dziesięcin, grożąc, iż nie przystąpią do obrad, o ile duchowieństwo nie oświadczy, ile złoży na obronę kraju. Episkopat zasłaniał się nieobecnością prymasa, brakiem zgody niższego kleru, interweniował u króla przez poselstwo kan. B. Izdbieńskiego; Tomicki naciskał kierownika kancelarii królewskiej, Jana Chojeńskiego, by był obecny przy konferencjach posła z królem⁵⁹. Łaski usiłował pośredniczyć między obu stanami przez swój projekt reformy skarbowej pod nazwą „Mons Pietatis“⁶⁰, ale bezskutecznie. Zapewne cała ta akcja presji w zakresie podatków na duchowieństwo, stanowiła przedmiot obrad synodu diecezjalnego, do którego w tym zakresie Tomicki był przygotowany przez skończenie w 1529 r. retaksacji beneficjów swej diecezji⁶¹, jak i przez swą zdecydowaną wolę, niedopuszczenia do opodatkowania dziesięcin, w czym zapewne znalazł pełne poparcie uczestników synodu. Nasuwa się pytanie co do charakteru powyższego synodu. W powołanym okólniku znajdujemy wzmiankę, iż biskup zwołuje synod archidiaconalny z archidiaconatu krakowskiego, na który powołuje Kapituły: katedralną, kolegiackie, rektorów kościołów parafialnych, zakonnych, zastępców tychże, prałatów

⁵⁷ Ręk. 2931, f. 77 v. Kapituła w maju 1530 r. wybrała już delegatów na synod prow. w osobach: Jakuba z Ercieszowa i Stan. Borka. (Acta Cap. Crac. III, f. 50). O synodzie krakowskim nie ma wzmianki w aktach.

⁵⁸ Ochanowicz, *Ciężary...*, 18—9; — Pocięcha, *Walka sejmowa...*, 178; — Konopczyński, *Chronologia...*, nr 40 (156).

⁵⁹ Pocięcha, *Walka sejmowa...*, 179; Ochanowicz, *Ciężary...*, 18. Sejm wysłał osobne poselstwo, którego działalność miał zapewne sparyżować Izdbieński.

⁶⁰ Konopczyński, *Dzieje Polski...*, I, 51; Wojciechowski, *Zygmunt Stary...*, 288; — Korytkowski, *Arcybiskupi...*, II, 734.

⁶¹ Księga ta pt.: „Liber retaxationum ex commissione Redmi in Christo Patris ac D. D. P. Thomiczki... epi Cracov... autoritate Synodi Prov. Lanciciensis... Anno Dni 1529 conscriptus“ p. 759 znajduje się w Arch. Kap. Krak. W tymże roku 23. VII. delegowano ks. J. Chełmskiego do retaksacji beneficjów w archidiaconacie lubel. i sandom. w miejsce S. Maciejowskiego.

zakonnych, innych beneficjatorów, nie posiadających placówek duszpasterskich⁶². Czy zatem odbyły się synody w innych archidiaconatach diecezji, niewiadomo, z racji milczenia źródeł. Można przypuszczać, że nie, skoro czas był zbyt krótkim przed synodem prow. na odprawienie tychże. Bliższego tematu obrad synodalnych nie znamy również, gdyż okólnik ogólnie wzmiankuje tylko o przedmiocie obrad synodu prow. Miały to być sprawy wiary zagrożonej przez herezję, reforma obyczajów kleru i wzmiankowane wyżej uchwalenie subsydium charytatywnego. Opierając się na statutach synodu prow. z 1530 r.⁶³, wolno przypuszczać, iż reasumowano raczej uchwały poprzednich synodów prow. dodając jedynie niektóre statuty nowe z zakresu spraw mniej ważnych, jak i uchwalono bliżej nieokreślone subsydium, polecając ponowną retaksację beneficjów⁶⁴. Czy synod krakowski faktycznie się odbył? Nie wiemy z braku danych w odnośnych aktach kapitulnych, biskupich, czy oficjalskich. Uwzględniając powody, uzasadniające zwołanie synodu z 1527 r., należałoby odpowiedzieć twierdząco.

D. Synod 9. V. 1537 r.

Wyraźną wzmiankę o odprawieniu tego synodu znajdujemy w Zapiskach Biema II, w których pod datą 9. V. właściciel almanachu zanotował: „Synodus celebrata fuit Cracoviae pro reformatione morum et correctione virorum in spiritualibus ac pro contributione in subsidium defense regni“⁶⁵.

Pośredni dowód i to milczący odnajdujemy o odbyciu na-

⁶² Ręk. 2931, f. 77 Bibl. Jagiell.

⁶³ Ulanowski, *Materiały...* I, 378—83.

⁶⁴ Ohanowicz, *Ciężary...*, 19,30, twierdzi, że chodzi tu o nową retaksację odmienną od nakazanej uchwałą z 1527 r. oraz ustawą sejmową z 1525 r., którą miały przeprowadzić wyłącznie duchowne komisje szacunkowe. Podaje dowody zaczerpnięte z akt kapitulnych poznańskich (80); — Pocięcha, *Walka sejmowa...*, 179, podaje dosłownie wywody poprzednika.

⁶⁵ Lucas Gauricus, *Ephemerides*, 1534—1551. Wenecja 1533. Inkun. 5521 — Bibl. Jagiell.

⁶⁶ *Acta Officialia*, 62 (1537—40), 110—1.

szego synodu w Aktach Wikariatu Gen. Krakowskiego, M. Bedleńskiego, którego kancelaria urzędowała 8 maja 1537, 9 maja nie była otwarta, 10 maja przypadało święto Wniebowstąpienia, 11 maja była dalej zamknięta, by dopiero 12 maja rozpocząć normalną pracę⁶⁶. Przemawia to za czasem trwania synodu przez 3 dni, tj. od 8 do 11 maja włącznie. Również w milczeniu akt kapitulnych współczesnych nie da się widzieć dowodu za tym synodem, chyba wnioskować można by za tym z faktu wyboru delegatów na synod prowincjonalny, zwołany przez prymasa Krzyckiego do Piotrkowa, na sesji 12 maja tego roku⁶⁷. Przypuszczać należałoby, że kapituła czekała z wyborem posłów do zakończenia synodu zwołanego przez bpa J. Latalskiego przed synodem prow., który miał się odbyć z końcem maja⁶⁸. Zwołania obydwu domagała się naprężona sytuacja wewnętrzna, wysoce nieprzychylna dla Kościoła, zwłaszcza po ostatnim sejmie krakowskim z 11. XI. 1536—2. II. 1537 r.⁶⁹, na którym obie izby wystąpiły z programem egzekucyjnym, obejmującym według Pocięchy następujące postulaty: a) zrównanie duchowieństwa ze szlachtą w zakresie obowiązku wyprawy wojennej, b) egzekucji ustawy Kazimierza W. o obowiązku wyprawy wojen. sołtysów duchownych, c) sekularyzacji dóbr duchownych, przeniesionych z prawa świeckiego na kościelne po zgonie Ludwika W., d) przeznaczenia annat rzymskich na potrzeby obrony kraju, egzekucji ustawy o kortezanach i zapewnienie swobodnej kollacji beneficjów ordynariuszom i kolatorom, e) zniesienie apelacji do Rzymu i ograniczenia jurysdykcji duchownej, f) zabezpieczenia szlachcie wyłącznego dostępu do wyższych godności kościelnych z wyłączeniem plebejuszów⁷⁰. Żądania powyższe z wyjątkiem annat były już poruszane na sejmach poprzednich,

⁶⁷ Acta Cap. Crac. III, f. 171. Wybrano ks. J. Naropińskiego, kustosa i Jerzego Myszkowskiego, archidiakona.

⁶⁸ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 26.

⁶⁹ Konopczyński, *Chronologia...*, nr 48 (137); — tenże, *Dzieje Polski...*, I, 52—3.

⁷⁰ *Walka sejmowa...*, 173; — Konopczyński, *Dzieje Polski...* I, 52; — Wojciechowski, *Zygmunt Stary...*, 304—6.

ale obecnie tak się ostro zarysowały, że skłoniły bpa Chojeńskiego do obrony interesów Rzymu na tym sejmie, niepokojąc poważnie episkopat, nawet i samego króla.

Ten ostatni widział się zmuszonym nalegać na prymasa o zwołanie synodu prow., na którym Krzycki nie mógł już przewodniczyć z racji swego nagłego zgonu 10. V. w czasie synodu krakowskiego⁷¹. Episkopat pozbawiony głowy nie chciał obradować nad sprawami ściśle kościelnymi w Piotrkowie, jedynie zajął się sprawą finansową, wysyłając list 29. V. do Pawła III w sprawie annat i innych trudności finansowych Kościoła w Polsce⁷². Co było więc tematem obrad synodalnych w Krakowie? Z zapiski Biema wynika, że chodziło tu o reformę karności duchownej i sprawę kontrybucji, a Latałski w ciągu niecałych dwuletnich rządów w diecezji wykazywał troskę o podniesienie poziomu moralnego życia duchowieństwa, walczył z postęпами herezji⁷³. Mógł więc na wspomnianym synodzie w porozumieniu z kapitułą powziąć pewne uchwały w tej dziedzinie, które i tak zapewne nie były egzekwowane, skoro bezpośrednio po zgonie Krzyckiego rozpoczął zabiegi o pozyskanie stolicy prymasowskiej⁷⁴.

⁷¹ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 34.

⁷² Theiner, *Vetera Monumenta...*, II, nr DLXXX (520—2). Pomyłka u Korytkowskiego, *Arcybiskupi...*, III, 26 przyp. 2. Podaje nr aktu Theinera jako 800. Episkopat m. in. pisał: „...Queruntur magnam quotannis a se pecuniam exigi pro tuendis Regni finibus, quin et sanguinem suum nedum facultates profundere, ut nobis ociosis et securis esse liceat. Nostrum vero non modo non conferre quicquam ad conscribendos milites, sed insuper etiam pecuniam ex Regno urgentem efferre, patriam per nos spoliari.. magnam partem ad Romanam Curiam transferi. Ipse Rex noster mitis... coactus est insanis subditorum clamoribus ...nuncio misso a S. V. petere, ut annatas istas praesenti Regni necessitati condonaret“.

⁷³ Na sesji gen. 30. IX. 1536 r. poleca kapitule przeprowadzić inkwizycję odnośnie do życia jej członków (*Acta Cap. Crac. III, f. 155 v*). Tamże wpływa na egzekucję dekretu przeciw księgarzom sprzedającym książki heretyckie. Sprawa księgarza H. Victora (Wietora) (*Acta Cap. Crac. III, f. 156 v*).

⁷⁴ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 47.

E. Synod P. Gamrata z 9. X. 1542 r.

Nieznany dotąd nauce polskiej jest potwierdzony przez a) Akta Biskupie P. Gamrata⁷⁵, b) Akta Kapitulne Krakowskie⁷⁶, wreszcie c) przez kan. krak., Stan. Górskiego, autora relacji o zabiegach Gamrata na sesjach kapituły krak., poprzedzających odprawienie synodu dla uzyskania zgody tejże na projekty finansowe biskupa⁷⁷. W świetle powyższych przekazów upada zapatrywanie profesora Sawickiego, o synodzie diecezjalnym krakowskim, odprawionym przez Gamrata 1. X. 1544 roku w kościele św. Trójcy w Krakowie⁷⁸, podczas, gdy synod z 1542 r. odbywał się w kościele św. Franciszka. Nadto historyczne posiedzenie kapituły krak., na którym zdecydowanie odrzucono projekt biskupa, odbyło się 5. X. 1542 r. a nie 6. X. 1544 r., jak utrzymuje prof. Sawicki⁷⁹. Również nie podaje tego synodu Hartleb, który odkrył wspomnianą relację Górskiego ani w swej monografii o Gamracie⁸⁰ ani w życiorysie skróconym Gamrata, zamieszczonym w P. Słowniku Biograficznym⁸¹. Relacja Górskiego⁸², omówiona

⁷⁵ Acta Episcopalia, 19 (1541—2) f. 530 (Archiwum Kons. Krak.). Na samym dole notatka: „Lune nona Octobris.. Hoc die Rmus dominus cum venerabilibus dominis abbatibus prelatibus canonicis ecclesie Crac. totoque clero dioec Crac. sinodum in ecclesia conventuali Sancti Francisci celebravit“.

⁷⁶ Acta Cap. Crac. III, f. 390 v: „Die Lunae 9 Octobris propter celebrationem Synodi dioecesanæ Capitulum fuit intermissum“.

⁷⁷ „Egit itaque Synodum Dioecesanam hic Cracoviae nona Octobris in templo S. Francisci“ (ręk. Bibl. Zamoyskich, Teki Górskiego t. 26, nr 2794, k. 65), u Hartleba, *Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu*, Lwów, 1938, Dod. IV, 162. Cała relacja podana na s. 162 (292) — 167 (297).

⁷⁸ *Statuty synodalne...*, 29.; Autor pisze: „Akta kapituły krakowskiej żadnej wzmianki o nim nie zawierają“ (tamże 30).

⁷⁹ *Statuty synodalne...*, 29.; powołuje się na Korytkowskiego, *Arcybiskupi...*, III. 121, który nic o tej naradzie nie mówi.

⁸⁰ *Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu*.

⁸¹ VII, 3, Kraków 1948, 264—6.

⁸² O Górskim por. Zakrzewski W., *Stanisław Górski i jego prace historyczne*. (Rozprawy Akad. Um. Wydz. Hist.-Filozof. S. II, t. XXVII, Kraków 1909, 284—311). Był kan. krak. († 12. III. 1572 r.),

przez Dembińską⁸³, jaskrawo naświetla wzajemny stosunek Gamrata i jego kapituły, która kategorycznie na posiedzeniu 5. X. sprzeciwiła się projektowi opodatkowania dziesięcin duchownych w wysokości 1/10 na cele obrony państwa. Pomysł Gamrata, gdyby został przeprowadzony, wytrąciłby z ręki szlachty atut walki ze stanem duchownym, która znów rozgorzała na ostatnim sejmie piotrkowskim w 1542 r.⁸⁴, wyśunięciem prawie tych samych postulatów, co i na sejmie krakowskim w 1537 r. Prymas wprawdzie przegrał na kapitule, ale dokuczył tejże wyeliminowaniem jej posłów na synod prow. piotrkowski, przeprowadzając osoby ze swego stronnictwa, tj. B. Izdbieńskiego i kanclerza swego B. Gantkowskiego, kan. krakowskich⁸⁵. Ale widać przemożny wpływ kapituły unicestwił jego zamiary na synodzie diecezjalnym w dniu 9. X., na którym duchowieństwo, stanęło po stronie kapituły, skoro na synodzie prow. nie znajdujemy echa tych spraw podatkowych⁸⁶. Czy synod krakowski obradował nad innymi artykułami synodu prow., które zostały przez wysłannika prymasa,

---

którą to kanonię zawdzięczał Bonie i Gamratowi. Odwdzieczył się niesmacznie protektorom swym nawet w tej relacji. Słynny redaktor Tomicjanów, ale pióro jednostronne sarkazmem i niechęcią do przeciwników. Píše o nim Zakrzewski: „Górski jest zarazem jako historyograf strasznie zgryźliwy i zrzędny, właściwie o wszystkich ludziach niemal bez wyjątku ...wciąż się wyraża bardzo źle i na nikim nie zostawia suchej nitki“ (304).

⁸³ Zygmun t I. *Zarys dziejów wewnątrzno - politycznych w latach 1540—1548*. (Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk, Prace Kom. Hist. t. XIV z. 3 Poznań, 1948, 216—7).

⁸⁴ Dembińska, *Zygmunt I...*, 206—16; — Konopczyński, *Chronologia...*, nr 52 (138). Sejm ten żądał od króla zwołania synodu prow. przed następnym sejmem koronnym. Synod miał wysłać posłów duchownych na następny sejm dla uchwalenia stałej obrony państwa. W związku z tym zostawały postulaty stronnictwa Bony, w którym był Gamrat.

⁸⁵ Acta Cap. Crac. III, f. 389. Kandydaci kapituły Myszkowski, wróg prymasa i Borek dr dekretów musieli ustąpić na rzecz kandydatów Gamrata (por. relację Górskiego u Hartleba, *Piotr Gamrat...*, 167).

⁸⁶ Bukowski, *Dzieje reformacji...*, I, 559—66; — Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 110—16; — Dembińska, *Zygmunt I...*, 218, przyp. 26.

Gantkowskiego, wraz z okólnikiem zwołującym synod prow. złożone kapitule krak. w dniu 11. VIII. 1542 r.? Można przypuszczać, że chyba niewiele, skoro z relacji Górskiego da się spostrzec skargę kapituły krak. na prymasa, z lekką ręką przechodzącego nad ważniejszymi zagadnieniami, jakimi zdaniem jej są sprawy: „de religione constabilienda, de heresi eliminanda, et coercendis viciosis, de reformandis moribus“⁸⁷. Główną przyczyną zwołania synodu, zdaniem Górskiego, była sprawa opodatkowania dziesięcin⁸⁸; dla niej Gamrat chciał zjednać choć bezskutecznie swe duchowieństwo na kapitulnej sesji, na obradach synodu diec. i prow. W formie tylko hipotezy można sądzić, że artykuły uchwalone na synodzie prow. 17. X. 1542 r., których autorem był M. Kromer, mówca tegoż synodu⁸⁹, były dyskutowane na krakowskim diecezjalnym i zapewne postanowienia jego weszły w skład instrukcji dla posłów kapitulnych oraz kleru diecezjalnego.

F. Synod 9. V. 1577 r.⁹⁰

a) Geneza synodu

Już po sejmie toruńskim w okresie: 19. X.—29. XI. 1576 r.⁹¹ episkopat, popierający politykę Batorego w jego akcji przeciw

⁸⁷ Relacja Górskiego u Hartleba, *Piotr Gamrat...*, 167. Por. *Acta Cap. Crac.* III, 385.

⁸⁸ Hartleb, *Piotr Gamrat...*, 162: „Audio tamen a viris bonis, quod pro his tribus annis (prolongata rzymska na posiadanie obu biskupstw, tj. gnieźnieńskiego i krakowskiego) promiserit bonus hic primas, Regibus et Reginae, contributionem cleri gravissimam, videlicet, decimam decime et haec est causa synodus huius instituendae“. Racja ta w jednakowej mierze odnosiła się do synodu diecezjalnego jak i prowincjonalnego.

⁸⁹ O Kromerze por. L. Finkel, *Marcin Kromer. Historyk Polski XVI wieku. Rozbiór krytyczny*. Osobne odbicie z XVI t. Rozpraw Wydz. Hist.-Filoz. Ak. Um. w Krakowie. 1883; — Por. Martini Cromeri, *Sermones tres synodici cum adiunctis aliquot allis et carmine iuvenili de resurrectione Christi*. Coloniae 1566 (nie pag.). Mowa piotrkowska pt. „Sermo de tuenda dignitate sacerdotii, Petricovie in Synodo Provinciali habita 1542“, podana jako III. Artykuły synodu piotrkowskiego u Bukowskiego, *Dzieje reformacyi*, 568—9.

buntowniczemu Gdańskowi jak i w zarysowującym się konflikcie polsko-moskiewskim o Inflanty, domagał się zwołania synodu prow., który by poza przyjęciem uchwał Soboru Trydenckiego w prowincji gnieźnieńskiej zajął się uchwaleniem kontrybucji od duchowieństwa na cele wojenne.

Biskupi: kujawski St. Karnkowski, płocki P. Wolski, chełmiński P. Kostka w listach do prymasa z połowy grudnia i 29. XII. 1576 r.⁹² żądali zwołania synodu prow. Do tej akcji dołączył się bp krakowski Fr. Krasieński, jak to wynika z jego listu do kapituły krak. z 10. I. 1577 r z Bodzentyna⁹³.

Oczekując na odpowiedź na swój list od prymasa prosił kapitułę o przesłanie opinii o projektowanym synodzie prow., o sposobie ogłoszenia okólnika zwołującego tenże, o odprawieniu po wizytach archidiakonów synodów archidiakonalnych, wreszcie synodu diecezjalnego, poprzedzającego synod prow. Zdaniem bpa wspomniany synod mógłby się odbyć około św. Stanisława lub kilka dni po tym święcie, by nie przeszkodzić obradom kapituły generalnej; wcześniej bowiem niż przed Ziel. Świętami nie zaczęły się obrady synodu prow. Prymas istotnie listem okólnym z Łowicza z 18. I. 1577 r., skierowanym do biskupów i głównych kapituł zapytywał się o zdanie tychże w sprawie zwołania synodów prow. i diecezjalnych⁹⁴. List odnośny łącznie ze swym pismem z 21. I. 1577 r. z Bodzentyna Krasieński przesłał kapitule, prosząc o opinię⁹⁵. Kapituła przeczytała obydwie na sesji 25. I., wyrażając swą zgodę i radość

⁹² Nie wspomina o nim Glemma w pracy *Le catholicisme en Pologne a l' époque d' Étienne Batory* (w pracy zbiorowej, *Étienne Batory Roi de Pologne Prince de Transylvanie*. Cracovie 1925, 369).

⁹¹ Konopczyński, *Chronologia...*, nr 83 (142); — Tenże, *Dzieje Polski*, 1, 149, 151—2; — Wierzbowski, *Uchańsciana*. Warszawa 1892, IV, 356—8.

⁹² Wierzbowski, *Uchańsciana*. Warszawa 1885—1895, II, nr 325 (XXXIV); V, 603.

⁹³ Liber Archivi, VII, f. 134-134 v (Arch. Kap. Krak.). Donosił o otrzymaniu listu od biskupów z Torunia z sejmu i o swym liście do prymasa w sprawie zwołania synodu prow. O szczegółach sprawy miał ich poinformować konfrater, Jakub Udrzycki.

⁹⁴ Wierzbowski, *Uchańsciana* I, nr 216 (307—7), V 604.

⁹⁵ Liber archivi, VII, f. 136.

z bliskiego terminu upragnionego synodu prow.⁹⁶ Co do diecezjalnego przyjmowała termin: dzień po św. Stanisławie lub inny wygodny biskupowi, prosząc go o rychłe wydanie okólnika synodalnego, w którym by zgodnie z listem z 10. I. wyznaczył ostateczną datę przyjęcia święceń wyższych przez beneficjatorów-duszpasterzy, nie posiadających tychże. Co do zapłacenia subsydium charytatywnego na wyprawę gdańską godziła się je złożyć z dóbr, będących w spokojnym posiadaniu kleru. Króla jednak winien uprosić synod prow. o pomoc w odzyskaniu pełnej jurysdykcji przez Kościół w kraju, a nuncjusz winien dopomóc w tej sprawie. Miano też się naradzić nad zgodą (kompozycją) między szlachtą a duchowieństwem (ciągle marzenie Krasińskiego). W sprawach dziesięcin oraz dochodów kościelnych episkopat przed powzięciem decyzji winien porozumieć się z Rzymem. Nadto część kontrybucji radzono obrócić na wykup jeńców ze stanu szlacheckiego z niewoli tatarskiej. Wyniki wspomnianej sesji zakomunikowano w listach, wysłanych do Uchańskiego i Krasińskiego 25. I.⁹⁷

W I-szym zaznaczono, iż w sprawie wolności Kościoła czeka kapitułę dłuższa i trudniejsza narada z ordynariuszem na synodzie diec., w II-gim zapewniano Krasińskiego, iż przygotowania do synodu diec. poczyni jego brat, archidiakon krak. St. Krasiński. Biskup przygotowując swój synod dla zgroma-

⁹⁶ Acta Cap. Crac. VI (1564—1577) f. 375 v. 6. Sprawy poruszane na wspomnianej sesji wchodziły w zakres późniejszych uchwał synodu prow. piotrkowskiego z 1577 r. Por. Ulanowski, *Materyjały...*, Archiwum Kom. Praw. I, 493—508.

⁹⁷ Liber Archivi, VII, f. 135—6. Obawy kapituły wynikały z wzajemnej niechęci obu stron powstałej przez podpisanie konfederacji warszawskiej przez biskupa na sejmie konwokacyjnym w Warszawie 28. I. 1573 r., gwarantującej dyssydentom tolerancję religijną. Por. Konopczyński, *Chronologia...*, 68 (140); — Sobieski, *Henryk Walezy, Stefan Batory, Zygmunt III, w Historii Politycznej Polski*, Cz. II (Encyklopedia Polska, t. V, Cz. I, Dział VI, 127—8; — Gostyński, *Franciszek Krasiński polityk złotego wieku*. (Studia Historico-Ecclesiastica 4). Warszawa 1931, 145—8, podaje tłumaczenie się biskupa wobec kapituły za podpisanie odnośnego aktu. Chodziło tu o najazd chana Mohammeda Tłuściocha w 1577 r. Por. Konopczyński, *Dzieje Polski*, I, 151—2.

dzenia materiału zarządził wizytację kleru parafialnego Krakowa przez delegatów: St. Krasińskiego, Ł. Podoskiego, H. Chojeńskiego i P. Dębskiego, którym kapituła na sesji 7. II. 1577 r. przyznała prezencje⁹⁸. W toku przygotowań do synodu zmarł 16. III. Krasiński w Bodzentynie⁹⁹ a sprawa synodu przeszła w ręce administratora diecezji, Łukasza Podoskiego, prep. gniezn. i kan. krak.¹⁰⁰.

Prymas Uchański po naradzie włocławskiej w marcu w sprawie gdańskiej wysłał stamtąd 1. IV. 1577 r. okólnik, zwołujący synod prow. do Piotrkowa na 19. V., polecając odprawienie przed nim synodów diecezjalnych. Razem z okólnikiem przesłał artykuły, mające stanowić przedmiot obrad¹⁰¹. Przedłożone kapitule krakowskiej stanowiły treść narad tejsze w dniu 12. IV. W dniu tym zapadła decyzja odbycia synodu diecezjalnego 9 maja w kolegiacie św. Michała na Zamku a kaznodzieje w Krakowie 14. IV. mieli o tym powiadomić wiernych. Administrator miał wygotować okólnik do rozesłania po diecezji w tej sprawie jak i zarządzić przewidziane zwyczajem suplikacje w intencji obrad synodalnych¹⁰².

b) Przebieg synodu

szczegółowo opracowany zawdzięczamy notariuszowi kapitulnemu, ks. Walentemu Brzostowskiemu¹⁰³; opierając się na informacjach przezeń podanych w Aktach Kapituły Krak., obecnie go streścimy¹⁰⁴.

⁹⁸ Acta Cap. Crac. VI, f. 378 v—9.

⁹⁹ Tamże, f. 381 v.

¹⁰⁰ Tamże, VII (1577—1587) f. I—IV. Życiorys jego u Korytkowskiego, *Pralaci...*, Gniezno 1883, III, 240—5; — Łętowskiego, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*. Kraków 1853, IV, 468—9. Obaj nic nie wiedzą o naszym synodzie.

¹⁰¹ Wierzbowski, *Uchańsciana*, II, nr 157 § 323—4), V, 606—7. Kopia tychże w Ręk. 1714 f. 33 — Bibl. Jagiell. Artykułów według Wierzbowskiego, *Uchańsciana*, V, 607, miało być 14, tymczasem w Ręk. 2714 f. 35—36 v jak i w Liber Archivi VII, f. 136 v—7, jest 20.

¹⁰² Acta Cap. Crac. VII, f. 5 v.

¹⁰³ Por. jego życiorys skreślony przez Glemmę w pracy, *Z dziejów Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie*. (Polonia Sacra, 1951, 388—90).

Na sesji kapitulnej w dniu 7 maja ustalono porządek obrad synodu na 9 maja. Uchwalono więc zakończyć wcześniej nabożeństwa w katedrze tak, by Msza o Duchu Św. otwierająca obrady synodalne mogła być zaczęta o godz. 10 przez Marcina Białobrzeskiego, bpa tyt. laodycejskiego i nominata kamienieckiego. Po skończeniu tejże opaci, prałaci, kanonicy przybrani w komże, kapy i infuły z klerem w komzach powinni procesjonalnie udać się do kolegiaty św. Michała, gdzie kazanie synodalne miał wygłosić zwyczajny kaznodzieja katedralny, kanonik krak. ks. dr Marcin z Pilzna¹⁰⁵. Po kazaniu miano odśpiewać wspólnie antyfonę o Duchu św. wraz z oracją (oraz drugą oracją „Actiones nostras“), odczytać dekret o zwołaniu synodu, przy czym uczestnicy mieli głos zabierać kolejno przemawiając w języku polskim. Co do kolejności miejsc, opaci zasiąść winni po prawej stronie w stallach, prałaci i kanonicy katedralni po lewej stronie, inni uczestnicy przy zachowaniu dawnego i prawnego zwyczaju w dalszych miejscach. Porządku między nimi miał przestrzegać archidiakon.

Ks. administrator jako przewodniczący obrad zasiadał przed W. Ołtarzem wśród archidiakona i prepozyta katedralnego, otwierając obrady przemówieniem w języku łacińskim, wygłoszonym do zebranych. Z grona uprawnionych do obrad

---

¹⁰⁴ Acta Cap. Crac. VII, f. 6—v. Szczegółowy materiał związany z techniką obrad synodów diecezjalnych podaje Morawski w pracy *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*. (Ateneum Kapłańskie, 1937, 223—49, 255—274). Pośredni dowód za odbyciem tegoż synodu mamy w Aktach Administratora Łuk. Podoskiego, który zawiesił swe urządowanie w okresie od 8 maja do II tegoż miesiąca (Acta Administratorialia, 6 (1572, 1577) 146.

¹⁰⁵ W kolegiacie św. Michała odbył się również synod Radziwiłła 29. III. 1593 r. Ks. Marcin instalowany na kanonika z prezenty Akademii z dnia 29. II. 1575 r. dnia 1. XII. tegoż roku. (Acta Cap. Crac. VI, f. 336—7).

¹⁰⁶ Acta Cap. Crac. VII, f. 7. Z kapituły wzięli udział w synodzie: adm. Łuk. Podoski, archid. St. Krasiński, prepozyt, P. Przerembski, kantor, J. Krasiński, kustosz, Alb. Brzeziński, J. Konarski, dr Zygmunt ze Stężycy, Mik. Ocieski, Jan Płomykowski, dr Piotr z Poznania, Hier. Chojeński, Jak. Milewski. Mar. Białobrzeksi, Alb. Niwiński, arch. NMP., dr Jak. Montanus (Górski), Krz. Podoski, J. Wolski, dr Marcin z Pilzna.

wyłaczono nieposiadających wyższych święceń, choćby byli beneficjatami oraz obłożonych cenzurami. Wszystkich obowiązywał sekret synodalny pod sankcją ekskomuniki *ipso facto*, nadto obrady miały się toczyć przy drzwiach zamkniętych. Również miano wysłuchać pełnomocników nieobecnych opatów i kapituł kolegiackich, rozważyć przyczyny nieobecności, a gdyby te okazały się niedostateczne, winnych ukarać w przyszłości karami synodalnymi.

W dzień synodu przerwano obrady kapitulne, by umożliwić członkom wzięcie udziału w synodzie, którego sesja toczyła się od godz. 11 do 5 po południu. Zakończono ją błogosławieństwem, udzielonym obecnym przez bpa Białobrzeskiego¹⁰⁷.

Co było tematem obrad synodalnych? Nie posiadamy pod tym względem dokładnych wiadomości. Z sesji kapitulnej, odbytej nazajutrz po synodzie 10. V. dowiadujemy się, iż jeszcze raz w skrócie omawiano uchwalone statuty i polecono je wpisać w Instrukcję dla posłów kapituły na synod prow. notariuszowi Brzostowskiemu oraz zredagować listy polecające dla tychże do prymasa i biskupów prowincji gnieźn., nadto do nuncjusza Laureo. Temu ostatniemu miano przedłożyć uzyskane przez kler polski brewe Grzegorza XIII z 1576 r., zawierające dyspensę od dekretu Soboru Tryd. o zakazie posiadania w jednych rękach beneficjów niezgodnych. Chodziło bowiem o ustalenie sposobu wykonania odnośnego brewe¹⁰⁸.

Owe artykuły synodalne obejmowały zapewne odpowiedź kleru diecezji krakowskiej na artykuły synodu prow. piotrkowskiego, przesłane przez Uchańskiego I. IV. 1577 r.

Tegoż dnia wybrano na posłów na synod prow. St. Krasieńskiego i Alb. Niwińskiego, opierając się na dawnym, prawo-

¹⁰⁷ Jak pod 106. Por. Morawski, *Synod...*, 355 nn).

¹⁰⁸ Acta Cap. Crac. VII, f. 7v. Odnośny dekret trydencki: S. VII, c. 5. Por. Richter, *Canones et decreta Concilii Tridentini*, Lipsiae 1853 51. Brewe w tej sprawie otrzymano już w 1575 r. w Rzymie. Nadeszło w 1576 r., w którym uchwalono go przedłożyć nuncjuszowi oraz sporządzić kopie z tegoż dla innych kapituł katedralnych w kraju. (Por. Acta Cap. Crac. VI, f. 324, 325, 358). Kapituła krakowska w sprawie wykonania brewe znosiła się listownie z nuncjuszem Laureo 10. III. 1577 r. (kopia tegoż listu w Ręk. 2714 f. 33 — Bibl. Jagiell.).

witym zwyczajem, iż ci delegaci „non in dyocesanis publice per clerum, sed privatim in Capitulis Ecclesiarum Cathedralium per Capitulum eligi soleant“¹⁰⁹. Mieli oni reprezentować nie tylko kapitułę, ale i kler diecezjalny jak to wynika z mandatu dla nich spisane pod datą 10. V.¹¹⁰

G. Tzw. synody w Daleszycach 7. VII 1612 i w końcu kwietnia 1613 r.

Niewypłacenie żołdu załodze polskiej w Moskwie doprowadziło z końcem 1611 r. do zawiązania przez część wojska, które opuściło Moskwę, konfederacji pod laską por. J. Cieklińskiego¹¹¹. Zbuntowane żołnierstwo na łupionych królewskich dobrach i dobrach kościelnych, głównie w okolicy Lwowa, dochodziło swych pretensyj. Zaniepokojony król Zygmunt III domagał się od kleru nowych podatków, tak, że prymas Baranowski z początkiem 1612 r. porozumiewał się z biskupami w sprawie zwołania synodów diecezjalnych dla uchwalenia tychże¹¹². Bp Tylicki obecny na sesji kapitulnej w dniu 30. III. 1612 r., powołując się na zgodę Stolicy Ap., przekazaną prymasowi, domagał się powzięcia decyzji w powyższej sprawie¹¹³. Kapituła godziła się na synod, ale nie na kontrybucję, zasłaniając się zachowaniem przepisów prawa, żądającego uchwalenia podobnego podatku na synodzie prowincjonalnym. Po-

¹⁰⁹ Acta Cap. Crac. VII, f. 7 v.

¹¹⁰ „quibus dedimus plenam potestatem tam collegii nostri praedicti quam totius cleri dioecesis huius Cracoviensis autoritate videlicet synodi dioecesanae proximis diebus hic celebratae“ (Ręk. 2714 f. 32—32 v. Bibl. Jagiell.).

¹¹¹ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 614; — Sobieski, *Henryk Walezy...*, *Historia Polityczna Polski*. (Encyklopedia Polska t. V. Cz. II, 195).

¹¹² List do kap. gniezn. z Łowicza z 12. III. 1612 r. (u Korytkowskiego, *Arcybiskupi...*, III, 614, przyp. 2).

¹¹³ Acta Cap. Crac. XI (1611—1620) f. 24—24 v. Trudno mówić o zgodzie Rzymu, skoro Zygmunt III swą prośbę do Pawła V skierował dopiero w liście datowanym z Warszawy 13. IV. 1612 r., który miał zawieźć bp łucki, Paweł Wołucki. Por. Teki Naruszewicza, 110, dok. 106 (555—7) w Archiwum XX. Czart.

wiadomiła o swym stanowisku listownie inne kapituły¹¹⁴ a w wilię synodu, na sesji w dniu 2. V. 1612 r., sprzeciwiła się podobnemu podatkowi¹¹⁵. Mimo wymownego przemówienia bpa na synodzie odbywającym się w dniach następnych w Krakowie i odczytania przez Tylickiego listu prymasa w odnośnej sprawie podatku na rzecz króla nie uchwalono¹¹⁶. Biskup ponaglany przez króla przesłał list tegoż do siebie skierowany kapitule, która na sesji 12. VII. 1612 r., zgodziła się na nałożenie na kler diecezjalny kontrybucji podwójnej (*duplae*) według dawnej taksy, tj. po 4 gr. od grzywny, pod warunkiem udzielenia przez prymasa i bpa gwarancyj, iż podobne postępowanie nie będzie mieć miejsca w przyszłości. Uchwaliła również kapituła napisać listy do króla i biskupa w tej sprawie¹¹⁷. Tylicki mając już w rękach brewe Pawła V, zawierające zgodę tegoż na podobne opodatkowanie duchowieństwa, przesłał je w odpisie łącznie ze swym listem kapitule, domagając się od niej wysłania delegatów na kongregację do Daleszyc na 7. VIII. 1612 r. dla ostatecznego uchwalenia podatku¹¹⁸. Kapituła odczytała list biskupa na sesji 27. VII., wybrała delegatów w osobach: Piotra z Gorczyzna dr pr. i Łukasza Doktorka, dr teol., polecając się im trzymać ściśle wygotowanej dla nich instrukcji¹¹⁹. Instrukcję odczytano na sesji 3. VIII. zatwierdzając ją oraz dołączając zapowiedź uchwalenia na przyszłej sesji generalnej osobnego statutu o zakazie uchwalania kontrybucji poza synodem prowincjonalnym zgod-

---

¹¹⁴ Skutek listu kap. krak. wyraźnie widoczny w stanowisku kap. gnieźn. w sprawie kontrybucji, mającej być uchwalonej na synodzie diecezjalnym w Łowiczu. Por. Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 614—5, przyp. I, oraz tegoż, *Pralaci...*, III, 456—8.

¹¹⁵ Acta Cap. Crac. XI, f. 31 v—32.

¹¹⁶ Liber Archivi, XXIII, dok. 35 — Archiwum Kap. Krak.

¹¹⁷ List wysłano 12. VII. pr Acta Cap. Crac. XI, f. 43—43 v.

¹¹⁸ Acta Cap. Crac. XI, f. 44 v.—5; — Por. Liber Archivi XXIII, dok. 35. — Trudności z klerem w tej sprawie podnosi Tylicki w liście do Szymona Rudnickiego, bpa warmińskiego, datowanym z Bodzentyna, 19. VII. 1612 r. Por. ręk. 1634, 108 Woj. Archiwum Państwowe w Krakowie na Wawelu.

¹¹⁹ Liber Archivi XXIII, dok. 35.

nie z wymogami prawa partykularnego i Statutów Kapitulnych¹²⁰.

17. VIII. delegaci złożyli sprawozdanie z obrad w Daleszycach z 7. VIII, wyjaśniając, iż biskup zamiast wymaganej przez kapitułę kaucji złożył tylko protest notarialny, sporządzony przed notariuszem Bł. Rosińskim, nadto nałożył podwójną kontrybucję na duchowieństwo diecezjalne.

Delegaci założyli w imieniu mocodawców protest, żądając unikania w przyszłości uchwalania w podobny sposób podatków. Kapituła przyjęła relację i zgodziła się tylko na ten raz na podobne obciążenie, dołączając swój protest. Kolektorem wybrano kan. ks. Jakuba Ostrowskiego. Zgodnie z dekretem kongregacji daleszyckiej pobranego podatku bez zgody biskupa i kapituły pod rygorem kar kapitulnych nie mógł nikomu oddać¹²¹. W międzyczasie konfederacja rozszerzała się, tak, że król przed wyruszeniem do Moskwy 28. VIII. 1612 r. nie mogąc doczekać się pieniędzy, wydał uniwersały bez porozumienia się z sejmem i senatem na wszystkie województwa, nakładając na dobra duchowne i królewszczyny nowy podatek w wysokości 5 zł. z łanu¹²². Kapituła krakowska obradowała nad nim razem z Tylickim na tajnej sesji 7. IX. 1612 r.¹²³, powracając do sprawy konfederackiej na sesjach 13. IX, 13. X. z przyczyny stałego niszczenia dóbr kościelnych¹²⁴. Rabunek nabrał na sile po fatalnym zakończeniu się wyprawy moskiewskiej, kiedy konfederaci w trzech oddzielnych grupach (I — Zborowskiego wokół Lwowa, II — Sapiehy koło Brześcia Litewskiego, III — smoleńska w Inflantach i Wilnie) zaczęli systematycznie łupić kraj¹²⁵. Przerażony król zwołał do War-

¹²⁰ Acta Cap. Crac. XI, f. 47 v, 48.

¹²¹ Tamże f. 47 v—8.

¹²² Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 616; Por. przytoczony tamże list prymasa w tej sprawie do kapituły gnieźń. (616, przyp. 2).

¹²³ Acta Cap. Crac. XI, f. 32 v.

¹²⁴ Tamże, f. 60 v. Wybrała osobnych delegatów do rozmów z konfederatami (f. 61 v). Por. też sesje z 7 i 14. XII. 1612 r. (f. 70 v, 71, 71 v).

¹²⁵ Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1600 do r. 1619* (włącznie). *Scriptores Rerum Polonicarum*, Kraków 1899, XIV; — Por. Sobieski, *Henryk Walezy...*, 199.

szawy sejm na ostatniego lutego 1613 r.¹²⁶, który po burzliwym przebiegu uchwalił b. wysoki podatek po 8 zł. z łanu (potrójny pobór), na który zgodzili się biskupi i delegaci kapituły¹²⁷. Chodziło teraz o zatwierdzenie nałożonych podatków przez duchowieństwo na synodach diecezjalnych i prowincjonalnym. Na zebraniu odbytym w Warszawie w klasztorze bernardynów (św. Anny) pod przewodnictwem prymasa zdecydowano się zwołać synod prowincjonalny do Łowicza na 2. V. 1613 r., który miały poprzedzić w miesiącu kwietniu synody diecezjalne, jak to stwierdza wyraźnie okólnik Baranowskiego z 3. IV. 1613 r.¹²⁸ Zgodnie z uchwałami zebrania Tylicki powiadomił 15. IV. 1613 r. kapitułę, iż odprawi synod w Daleszycach¹²⁹. Kapituła wybrała na oba delegatów w osobach Piotra z Gorczyzna w zastępstwie przeszkodzonego Doktorka i Tomasza Oborskiego, przyznając im prezencję i 20 grzywien na kosztą podróży¹³⁰. Na sesji 19. IV. wręczono im instrukcję oraz zalecono nie godzić się na większą jak na poszóstną kontrybucję, o ile niższej nie uchwali się¹³¹. Synod diecezjalny odbył się prawdopodobnie z końcem kwietnia, prowincjonalny 2 maja¹³². 9. V. posłowie kapitułni złożyli już sprawozdanie

¹²⁶ Konopczyński, *Chronologia...*, nr 110 (146). Obrady trwały od 28. II. do 2. IV. 1613 r.

¹²⁷ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 619; — *Acta Cap. Crac. XI*, f. 75. — Delegatami kap. krak. byli scholastyk And. Lipski i Jan Węzyk. Oni też wybrani 1. II. 1613 r. zawieźli kontrybucję uchwaloną w Daleszycach 7. VIII. 1612 r.

¹²⁸ Ręk. 1634, 207—9.

¹²⁹ *Acta Cap. Crac. XI*, f. 84 v—5. „Lectis litteris Illrmi et Rmi Dni Petri Tylicki... Epi Crac. de Synodo Dioecesana in oppido Daleszyce, deinde provinciali celebranda...”.

¹³⁰ Tamże, f. 85.

¹³¹ Tamże, f. 85.

¹³² Korytkowski, *Arcybiskupi...*, 620 błędnie twierdzi, jakoby synod prow. w Łowiczu 2. V. 1613 r. nie odbył się. Przeczy mu relacja posłów kapituły krak. z 9. V. 1613 r. (*Acta Cap. Crac. XI*, f. 93) jak i sam prymas w swym liście do bpa warmińskiego, Rudnickiego, datowanym z Łowicza, 29. V. 1613 r., podając fakt swego zachorzenia przed synodem, na którym musiał się zastąpić biskupem chełmskim. Wspomina w liście o uchwaleniu kontrybucji „octuplam“ (8 zł z łanu). Por.: Teki Naruszewicza 108, dok. 45 (186—7).

kapitułe, informując ją o uchwaleniu przez synod prow. w Łowiczu podwójnej kontrybucji¹³³. Kolektorem wybrano T. Oborskiego w dniu 11. V.¹³⁴.

Konfederatom nie wystarczyły sumy uchwalone przez Sejm i Synod, stąd zawiązali jeszcze jedną konfederację pod Silnicim z siedzibą w Bydgoszczy, łupiąc Prusy oraz Wielkopolskę¹³⁵. Król dla zaspokojenia wygórowanych pretensyj zwołał jeszcze jeden sejm nadzwyczajny do Warszawy na 3. XII. 1613 r.¹³⁶, na którym uchwalono ponownie podatek po 8 zł. z łanu¹³⁷. Dla zatwierdzenia go przez kler, Tylicki zwołał na 14. I. zjazd duchowieństwa diecezjalnego do Bodzentyna, na który kapituła wysłała jako posłów: Oborskiego i Ostrowskiego, udzielając im pełnomocnictwa na kontrybucję pojedynczą, czy podwójną a nawet wyższą dla ostatecznego załatwienia sprawy konfederackiej¹³⁸.

Tym razem mając na względzie ostrzeżenie prymasa o braku czasu dla zwoływania diecezjalnych synodów lub żądania zgody od Rzymu, nadto widząc spustoszenia swych majątności, nie oponowała co do pominięcia przepisów przy uchwalaniu podobnego podatku¹³⁹. Przy wybieraniu nowych posłów: Lubińskiego i Dąbskiego zamiast przeszkodzonych z racji roztopów: Oborskiego i Ostrowskiego, w dołączonej dla nich Instrukcji na sesji

¹³³ Acta Cap. Crac. VI, f. 93.

¹³⁴ Tamże, ff. 95.

¹³⁵ Sobieski, *Henryk Walezy*, 200.

¹³⁶ Sobieski, *passim*; — Konopczyński, *Chronologia...*, nr 111 (146). Na sejmie kapituła wybrała jako posłów: And. Lipskiego (w razie przeszkodzenia Lubińskiego) i Jana Gostomskiego. (Acta Cap. Crac. XI, f. 144).

¹³⁷ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 620—24.

¹³⁸ Acta Cap. Crac. XI, f. 144 v—5. „...ad congregationem die 14 mensis Januarii in oppido Bożęcín in negotio contributionis laudandae et per certum clerum exsolvendae celebrandam atqui ipsis mandatum super simpla aut dupla vel etiam maiorem in quantum opus fuerit concedendam mandaverunt...“.

¹³⁹ Korytkowski, *Arcybiskupi...*, III, 624—5, przyp. 6. Jest to list prymasa do kapituły gnieźn. z sejmu w Warszawie z 28. XII. 1613 r.

11. I. 1614 r. zaznaczała, iż obecnie musi płacić 1001 zł. łącznie z kolegiatami i beneficjami¹⁴⁰. Skarżąc się na zniszczenie dóbr pabianickich, prestymoniów, prosiła biskupa, by mimo dekretu sejmowego nie zwalniał proboszczów od niepłacenia obecnej kontrybucji, chyba tylko niższych duchownych. Dla proboszczów, mających dobre dochody z beneficjów, winno się zwołać osobne zebranie, na którym biskup winien im naznaczyć pokrycie w części powyższej sumy nałożonej na diecezjalne kapituły.

Kapituła stanowczo się zastrzegła przed uchwaleniem na zjeździe jakiegokolwiek kontrybucji ziemskiej (agraria), ale domagała się pojedynczej czy podwójnej według dawnej taksy. Zdaniem kapituły wystarczała podwójna.

Zjazd bodzentyński wyraził zgodę na kontrybucję ziemską w wysokości zapewne uchwały warszawskiej, jak wolno sądzić z okólnika, przesłanego kapitule przez audytora Tylickiego, ks. Zagórnego. Założyła przeciw niemu kategoryczny protest na sesji 23. I. 1614 r., polecając wpisać go do akt kapitulnych¹⁴¹, oraz wnieść takowy do aktów oficjała gen. Pawła Dębskiego¹⁴². Polecono również odpisać biskupowi na jego list w powyższej sprawie, wybierając na delegatów do Tylickiego: Oborskiego, Foxa i Doktorka w sprawie znalezienia sposobu na zapłacenie wspomnianej kontrybucji konfederatom¹⁴³. Przypuszczać można, że kapituła jednak zapłaciła podatek nałożony, skoro nie znajdujemy dalszych wiadomości o nim w aktach, a z drugiej strony konfederaci zaspokojeni w swych pretensjach po 2 latach rozwiązali na wiosnę 1614 r. konfederację¹⁴⁴.

U w a g a. Na tym miejscu uzupełniamy dane o synodach Baranowskiego zamieszczone w naszej pracy. *Uwagi Krytyczne o pracy Jakuba*

¹⁴⁰ Acta Cap. Crac. XI, f. 150 v—150a—v.

¹⁴¹ Tamże, f. 152.

¹⁴² Tamże f. 153. Jest to uchwała z 31. I. 1614 r.

¹⁴³ Tamże, f. 152. Decyzja z 23. I. 1614 r.

¹⁴⁴ Sobieski, *Henryk Walezy...*, Akt konfederacji Ciekliński spalił w kościele farnym we Lwowie, 16. IV. 1614 r.

Sawickiego. Synody archidiecezji gnieźnieńskiej. (Polonia Sacra, 1952, 78—9). Z okólnika prymasa z 3. IV. 1614 r. (Ręk. 1614, 208) wiadomo, iż polecił oficjałom okręgowym swej diecezji gnieźnieńskiej zwołać synody cząstkowe w odnośnych oficjalatach, na których duchowieństwo miało zająć stanowisko w sprawie projektowanej kontrybucji. Synody te miały z racji braku czasu zastąpić synod diecezjalny. Czy one odbyły się, nie wiadomo. Można przypuszczać, że jednak miały miejsce, a potwierdza to pośrednio zjazd daleszycki kleru krakowskiego z końcem kwietnia 1614 r., jak i wiadomość z odnośnego okólnika prymasa, iż na synodzie prow. w Łowiczu miano przedłożyć wykaz taks wszystkich beneficjatów, podanych na uprzednich synodach diecezjalnych.
